

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

دانشکده هنر و معماری

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته: پژوهش هنر

بررسی ساختارگرایانه شاهنامه تهماسبی

(با تأکید بر پیکره‌بندی نگاره‌ها)

سیده بنت الهدا احمدیان

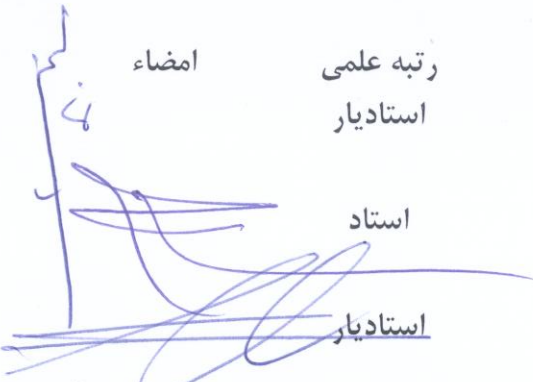

استاد راهنما:

دکتر رضا افهمی

بهمن ۱۳۹۱

تائید اعضای هیات داوران حاضر در جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

اعضای هیئت داوران نسخه نهایی پایان نامه خانم سیده بنت الهدا احمدیان تحت عنوان: بررسی ساختار گرایانه شاهنامه تهماسبی (با تأکید بر پیکره بندی نگاره‌ها) را از نظر فرم و محتوی بررسی نموده و پذیرش آنرا برای تکمیل درجه کارشناسی ارشد تأیید می‌کنند.

امضاء	رتبه علمی استادیار	نام و نام خانوادگی آقای دکتر رضا افهمی	اعضای هیات داوران ۱- استاد راهنما
	استاد استادیار	آقای دکتر محمود طاووسی	۲- استاد ناظر
	استادیار	آقای دکتر علی شیخ مهدی	۳- استاد ناظر
	استادیار	آقای دکتر حسنعلی پورمند	۴- استاد ناظر
	استادیار	آقای دکتر حسنعلی پورمند	۵- نماینده تحصیلات تکمیلی

آیین‌نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهشهای علمی دانشگاه تربیت مدرس

مقدمه: با عنایت به سیاست‌های پژوهشی و فناوری دانشگاه در راستای تحقق عدالت و کرامت انسانها که لازمه شکوفایی علمی و فنی است و رعایت حقوق مادی و معنوی دانشگاه و پژوهشگران، لازم است اعضای هیأت علمی، دانشجویان، دانش‌آموختگان و دیگر همکاران طرح، در مورد نتایج پژوهشهای علمی که تحت عناوین پایان‌نامه، رساله و طرحهای تحقیقاتی با هماهنگی دانشگاه انجام شده است، موارد زیر را رعایت نمایند:

ماده ۱- حق نشر و تکثیر پایان‌نامه/ رساله و درآمدهای حاصل از آنها متعلق به دانشگاه می باشد ولی حقوق معنوی پدید آورندگان محفوظ خواهد بود.

ماده ۲- انتشار مقاله یا مقالات مستخرج از پایان‌نامه/ رساله به صورت چاپ در نشریات علمی و یا ارائه در مجامع علمی باید به نام دانشگاه بوده و با تایید استاد راهنمای اصلی، یکی از اساتید راهنما، مشاور و یا دانشجو مسئول مکاتبات مقاله باشد. ولی مسئولیت علمی مقاله مستخرج از پایان‌نامه و رساله به عهده اساتید راهنما و دانشجو می باشد.

تبصره: در مقالاتی که پس از دانش‌آموختگی بصورت ترکیبی از اطلاعات جدید و نتایج حاصل از پایان‌نامه/ رساله نیز منتشر می‌شود نیز باید نام دانشگاه درج شود.

ماده ۳- انتشار کتاب، نرم افزار و یا آثار ویژه (اثری هنری مانند فیلم، عکس، نقاشی و نمایشنامه) حاصل از نتایج پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرحهای تحقیقاتی کلیه واحدهای دانشگاه اعم از دانشکده ها، مراکز تحقیقاتی، پژوهشکده ها، پارک علم و فناوری و دیگر واحدها باید با مجوز کتبی صادره از معاونت پژوهشی دانشگاه بر اساس آئین‌نامه های مصوب انجام شود.

ماده ۴- ثبت اختراع و تدوین دانش فنی و یا ارائه یافته ها در جشنواره‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی که حاصل نتایج مستخرج از پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرحهای تحقیقاتی دانشگاه باید با هماهنگی استاد راهنما یا مجری طرح از طریق معاونت پژوهشی دانشگاه انجام گیرد.

ماده ۵- این آیین‌نامه در ۵ ماده و یک تبصره در تاریخ ۸۷/۴/۱ شورای پژوهشی و در تاریخ ۸۷/۴/۲۳ در هیأت رئیسه دانشگاه به تایید رسید و در جلسه مورخ ۸۷/۷/۱۵ شورای دانشگاه به تصویب رسیده و از تاریخ تصویب در شورای دانشگاه لازم‌الاجرا است.

«اینجانب..... دانشجوی رشته..... و رودی سال تحصیلی.....
مقطع..... دانشکده..... متعهد می شوم کلیه نکات مندرج در آئین‌نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهشهای علمی دانشگاه تربیت مدرس را در انتشار یافته های علمی مستخرج از پایان‌نامه / رساله تحصیلی خود رعایت نمایم. در صورت تخلف از مفاد آئین‌نامه فوق‌الاشعار به دانشگاه وکالت و نمایندگی می‌دهم که از طرف اینجانب نسبت به لغو امتیاز اختراع بنام بنده و یا هر گونه امتیاز دیگر و تغییر آن به نام دانشگاه اقدام نماید. ضمناً نسبت به جبران فوری ضرر و زیان حاصله بر اساس برآورد دانشگاه اقدام خواهم نمود و بدینوسیله حق هر گونه اعتراض را از خود سلب نمودم»

امضا:

تاریخ: ۹۱/۱۵/۳

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس، مبین بخشی از فعالیتهای علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱: در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲: در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه) عبارت ذیل را چاپ کند:

«کتاب حاضر، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد/ رساله دکتری نگارنده در رشته
۱۳۹۱ در دانشکده هنر و معماری»

دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی سرکار خانم/جناب آقای دکتر رضا انصاری، مشاوره
سرکار خانم/جناب آقای دکتر و مشاوره سرکار خانم/جناب آقای دکتر
از آن دفاع شده است.»

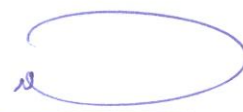
ماده ۳: به منظور جبران بخشی از هزینه های انتشارات دانشگاه، تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اهدا کند. دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴: در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه کند.

ماده ۵: دانشجو تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تامین نماید.

ماده ۶: اینجانب سیده بنت الهدی دانشجوی رشته پژوهش هنر مقطع کارشناسی ارشد
تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می شوم.

نام و نام خانوادگی: سیده بنت الهدی

تاریخ و امضا:
۹۱/۱۵/۳۰

تقدیم به

همسرم که همیشه بود

سپاس فراوان از تمامی کسانی که مرا در اجرای این
پایان نامه همراهی کردند. استاد گرامی جناب دکتر افهمی که
راهنمایی هایشان همواره راهگشای تمامی مراحل کار بود.
پدرم و مادرم که اولین بودند در آموزگاری
و همسرم که تمامی لحظات، تنها همراه من بود و
حقیقتاً او بود که از آغاز ذهن مرا به این سمت هدایت کرد و
در تهیه تصاویر و آموزش نرم افزارها، جهد بسیار کرد.

چکیده

تصاویر نسخ خطی مصور، حاوی اطلاعات ارزشمندی پیرامون ساختار و ارتباط میان اجزای تصویری است و به گونه‌ای مبدل به اسنادی مهم برای بررسی‌های پژوهش‌گرایانه شده‌اند. "شاهنامه تهماسبی" جزء نسخی است که می‌توان آن را در حوزه‌های فرهنگی، هنری، سیاسی و سطوح مختلف بصری بررسی کرد. این اثر، ابهاماتی پیرامون هنرمندان و نگاره‌ها و ساختارشان بر جای گذاشته است. خوانش بصری چنین مجموعه تصاویری، اهمیت ساختار بصری را آشکار می‌سازد.

بخش اعظم کار به بررسی و تحلیل ترکیب نگاره‌ها اختصاص یافته است. در این پژوهش، از منظری تحلیلی به ساختار نگاره‌ها پرداخته می‌شود. شیوه کار به طور مستقیم به روی نگاره‌ها می‌باشند. (کتابخانه‌ای- میدانی) در روش توصیفی-تاریخی داده‌های از پیش موجود در نسخ خطی جمع آوری شده و در نهایت اهداف اثر استخراج می‌گردد. در نهایت، خوانش تصاویر با ساده‌سازی فرم‌ها آغاز شده و در ادامه با تکیه بر اصول تشابه و گروه‌بندی، تفکیک و طبقه‌بندی شکل گرفته و تحلیل نهایی با تکیه بر الگوسازی بصری بیان می‌شود.

با تمرکز بررسی‌ها بر ساختار نگاره‌ها و عنایت به اصول و قواعد بصری، ساختار اجرایی نگاره‌ها؛ قواعد و قالب‌های بصری، الگوها و ارتباط درونی آن‌ها در کل اثر آشکار می‌گردد. در نهایت الگوی ساختاری تصاویر به دست می‌آید. به طور همزمان تطبیق نگاره‌ها، جزییات بصری حاکم بر سبک‌ها و تضادها و مشابهت‌ها را عیان می‌سازد.

بدین ترتیب با کنارهم قرار دادن این اصول و توجه همزمان به محتوا، موضوع و نشانه‌های تصویری و اطلاعات پیشینی، تحلیل نهایی همه‌ی وجوه اثر هنری را در بر می‌گیرد و در نهایت ساختارمندی تصاویر آشکار می‌گردد.

کلمات کلیدی:

نگارگری، پیکره‌بندی، شاهنامه تهماسبی، ساختار

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
ح	فهرست جداول.....
ط	فهرست تصاویر.....
ک	فهرست نمودارها.....
۱	فصل اول: مقدمه.....
۲	۱-۱- مقدمه.....
۳	۲-۱- طرح مسأله.....
۳	۳-۱- پیشینه پژوهش.....
۵	۴-۱- اهمیت موضوع.....
۵	۵-۱- سوالات پژوهش.....
۵	۶-۱- اهداف پژوهش.....
۵	۱-۶-۱- اهداف کلی.....
۶	۲-۶-۱- اهداف جزئی.....
۶	۷-۱- پیش فرض‌ها و نظریه‌ها.....
۸	۸-۱- فرضیه‌های پژوهش.....
۸	۹-۱- چهارچوب نظری تحقیق.....
۹	۱۰-۱- روش و شیوه پژوهش.....
۹	۱۱-۱- ابزارهای پژوهش.....
۱۰	۱۲-۱- روش انتخاب و تعداد نمونه‌های مورد بررسی.....
۱۰	۱۳-۱- روش تجزیه و تحلیل داده‌ها.....
۱۱	۱۴-۱- مفاهیم بنیادین.....
۱۲	۱۵-۱- ساختار فصول پژوهش.....
۱۲	۱-۱۵-۱- فصل اول: مقدمه.....

۱۲	..... فصل دوم	۱۵-۲-۱
۱۲	..... فصل سوم	۱۵-۳-۱
۱۲	..... فصل چهارم	۱۵-۴-۱
۱۳	..... فصل پنجم	۱۵-۵-۱
۱۴	..... فصل دوم: شاهنامه تهماسبی	
۱۵	..... مقدمه	۱-۲
۱۵	..... صفویه	۲-۲
۱۶	..... "شاه تهماسب"	۱-۲-۲
۱۹	..... دیگر شاهان صفوی	۲-۲-۲
۱۹	..... سرگذشت نسخه	۳-۲
۲۱	..... کارگاه سلطنتی	۴-۲
۲۲	..... ساختار اجرایی	۱-۴-۲
۲۳	..... کلانتر	۱-۱-۴-۲
۲۳	..... هنرمندان	۲-۱-۴-۲
۲۵	..... ابزار و مواد	۲-۴-۲
۲۶	..... کاغذ	۱-۲-۴-۲
۲۷	..... رنگ	۲-۲-۴-۲
۲۸	..... قلم مو	۳-۲-۴-۲
۲۹	..... مراحل کار	۳-۴-۲
۳۰	..... مکتب تبریز	۵-۲
۳۱	..... تأثیرات مکتب ترکمن	۱-۵-۲
۳۲	..... مکتب هرات	۲-۵-۲

۳۴	..... فصل سوم: ساختارها
۳۵	..... ۱-۳- مقدمه
۳۵	..... ۱-۱-۳- ساختار اجرایی نسخه
۳۵	..... ۱-۱-۱-۳- متولیان
۳۵	..... ۱-۱-۲- مجریان نسخه
۳۶	..... ۱-۲-۱-۱-۳- سلطان محمد
۳۷	..... ۲-۲-۱-۱-۳- میرمصور
۳۷	..... ۳-۲-۱-۱-۳- آقامیرک
۳۸	..... ۴-۲-۱-۱-۳- دوست محمد
۳۹	..... ۵-۲-۱-۱-۳- مظفرعلی
۳۹	..... ۶-۲-۱-۱-۳- میرزاعلی
۳۹	..... ۷-۲-۱-۱-۳- شیخ محمد
۴۰	..... ۸-۲-۱-۱-۳- میرسیدعلی
۴۰	..... ۹-۲-۱-۱-۳- عبدالصمد(شیرین قلم)
۴۰	..... ۱۰-۲-۱-۱-۳- نقاش A(قدیمی؟)
۴۱	..... ۱۱-۲-۱-۱-۳- نقاش B(قاسم پسرعلی؟)
۴۱	..... ۱۲-۲-۱-۱-۳- نقاش C(عبدالوهاب ملقب به خواجه کاکا؟)
۴۱	..... ۱۳-۲-۱-۱-۳- نقاش D(عبدالعزیز؟)
۴۱	..... ۱۴-۲-۱-۱-۳- دستیارش نقاش F(میرزا محمد؟)
۴۲	..... ۱۵-۲-۱-۱-۳- نقاش E(باشدن قراء؟)
۴۲	..... ۲-۱-۳- ساختار بصری
۴۲	..... ۱-۲-۱-۳- داده‌های اجرایی
۵۵	..... ۲-۲-۱-۳- موضوع نگاره
۵۶	..... ۱-۲-۲-۱-۳- اشتباهات در عنوان
۵۶	..... ۳-۲-۱-۳- کادر و قاب تصویر

۱۴۳	..... ترکیب بندی	۳-۱-۲-۴
۲۲۴	..... تیرگی ها و روشنی ها	۳-۱-۲-۵
۲۹۹	..... زمینه و پس زمینه	۳-۱-۲-۶
۳۷۳	..... جمع بندی	۳-۲
۳۷۵	..... فصل چهارم: الگوها	
۳۷۶	..... مقدمه	۴-۱
۳۷۶	..... گروه بندی ها/فاکتورها	۴-۲
۳۷۷	..... موضوع	۴-۳
۳۷۹	..... کادر و قاب	۴-۴
۳۷۹	..... کادر	۴-۴-۱
۳۷۹	..... گروه اول	۴-۴-۱-۱
۳۸۲	..... گروه دوم	۴-۴-۱-۲
۳۸۴	..... گروه سوم	۴-۴-۱-۳
۳۸۶	..... جمع بندی	۴-۴-۱-۴
۳۸۷	..... قاب	۴-۴-۲
۳۸۷	..... گروه اول	۴-۴-۲-۱
۳۸۹	..... گروه دوم	۴-۴-۲-۲
۳۸۹	..... گروه سوم	۴-۴-۲-۳
۳۹۰	..... جمع بندی	۴-۴-۲-۴
۳۹۲	..... ترکیب بندی	۴-۵
۳۹۲	..... طبیعی	۴-۵-۱
۳۹۳	..... الگوی اول	۴-۵-۱-۱
۳۹۳	..... الگوی دوم	۴-۵-۱-۲

- ۳۹۴ ..... ۳-۱-۵-۴ - الگوی سوم
- ۳۹۵ ..... ۴-۱-۵-۴ - الگوی چهارم
- ۳۹۵ ..... ۲-۵-۴ - معماریانه
- ۳۹۵ ..... ۱-۲-۵-۴ - الگوی اول
- ۳۹۶ ..... ۲-۲-۵-۴ - الگوی دوم
- ۳۹۶ ..... ۶-۴ - تیرگی و روشنی
- ۳۹۷ ..... ۱-۶-۴ - توزیع ارزش های نوری
- ۳۹۷ ..... ۱-۱-۶-۴ - لکه های پراکنده
- ۳۹۸ ..... ۲-۱-۶-۴ - سطوح تیره/روشن
- ۳۹۹ ..... ۳-۱-۶-۴ - سطح +/- یکپارچه
- ۴۰۰ ..... ۲-۶-۴ - کارکرد/ارزش های نوری
- ۴۰۰ ..... ۷-۴ - زمینه و پس زمینه
- ۴۰۱ ..... ۱-۷-۴ - گروه اول
- ۴۰۲ ..... ۲-۷-۴ - گروه دوم
- ۴۰۴ ..... ۸-۴ - جمع بندی
- ۴۰۴ ..... ۱-۸-۴ - تطبیق نظریات
- ۴۰۵ ..... ۱-۱-۸-۴ - تئوری تشابه
- ۴۰۵ ..... ۲-۱-۸-۴ - تئوری گروه بندی
- ۴۰۶ ..... ۲-۸-۴ - تحلیل نظری
- ۴۰۶ ..... ۳-۸-۴ - تحلیل بصری
- ۴۰۸ ..... فصل پنجم: نتیجه گیری

۴۰۹	.....	۱-۵- مقدمه
۴۰۹	.....	۲-۵- سوالات پژوهش و فرضیه‌ها
۴۱۰	.....	۳-۵- فرآیند انجام پژوهش
۴۱۰	.....	۴-۵- مشکلات پژوهش
۴۱۰	.....	۵-۵- پاسخ به فرضیه‌ها
۴۱۰	.....	۶-۵- نتیجه
۴۱۱	.....	۱-۶-۵- نتایج جزئی
۴۱۱	.....	۱-۱-۶-۵- موضوع
۴۱۱	.....	۲-۱-۶-۵- قاب/کادر
۴۱۲	.....	۳-۱-۶-۵- ترکیب‌بندی
۴۱۲	.....	۴-۱-۶-۵- زمینه/پس زمینه
۴۱۳	.....	۵-۱-۶-۵- تاریکی/روشنی
۴۱۳	.....	۲-۶-۵- نتیجه نهایی
۴۱۴	.....	۷-۵- پیشنهاد برای پژوهشگران
۴۱۵	.....	منابع و ماخذ
۴۱۸	.....	چکیده انگلیسی

فهرست جداول

صفحه

عنوان

۲۴	جدول ۱-۲- مناصب کارگاهی.....
۴۳	جدول ۱-۳- عناوین و مشخصات نگاره‌ها.....
۵۸	جدول ۲-۳- ترسیمات کادر/قاب.....
۱۴۵	جدول ۳-۳- الگوی ترکیبی و خط افق نگاره‌ها.....
۲۲۵	جدول ۴-۳- نورپردازی نگاره‌ها در سه مرحله‌ی مجزا.....
۳۰۰	جدول ۵-۳- ترسیمات زمینه/پس‌زمینه و موقعیت موضوع اصلی داستان.....
۳۷۷	جدول ۱-۴- پراکندگی موقعیت موضوع در جهت‌های تصویر.....
۳۷۸	جدول ۲-۴- پراکندگی نگاره‌ها در اوراق شاهنامه.....
۳۹۱	جدول ۳-۴- نمونه‌ها.....

فهرست تصاویر

صفحه

عنوان

۳	تصویر ۱-۱: امضای هنرمندان، تاریخ و اشاره به نام شاه تهماسب.....
۳۱	تصویر ۱-۲-رستم در خواب و رخس درنبرد با شیر.....
۳۳	تصویر ۲-۲-ساختن کاخ خورنق.....
۳۸۰	تصویر ۱-۴-کادرهای مستطیلی کامل.....
۳۸۰	تصویر ۲-۴-کادرهای پلکانی.....
۳۸۱	تصویر ۳-۴-کادر شکسته.....
۳۸۲	تصویر ۴-۴-کادر کامل گسترده.....
۳۸۲	تصویر ۵-۴-کادر شکسته گسترده.....
۳۸۳	تصویر ۶-۴-کادر پلکانی.....
۳۸۴	تصویر ۷-۴-کادر کامل گسترده عرضی و طولی.....
۳۸۵	تصویر ۸-۴-کادر پلکانی.....
۳۸۶	تصویر ۹-۴-کادر شکسته.....
۳۸۷	تصویر ۱۰-۴-الگوی تکاملی کادرها.....
۳۸۷	تصویر ۱۱-۴-قاب‌های تک‌پله.....
۳۸۸	تصویر ۱۲-۴-قاب‌های دوپله قطری.....
۳۸۸	تصویر ۱۳-۴-قابهای دوپله هم‌راستا.....
۳۸۸	تصویر ۱۴-۴-قابهای پله‌مرکزی.....
۳۸۸	تصویر ۱۵-۴-قاب مستطیل افقی.....
۳۸۹	تصویر ۱۶-۴-قاب مستطیل عمودی.....
۳۸۹	تصویر ۱۷-۴-قاب‌های عریض.....
۳۹۰	تصویر ۱۸-۴-قابهای گروه سوم.....
۳۹۰	تصویر ۱۹-۴-الگوی تکاملی قاب‌ها.....
۳۹۳	تصویر ۲۰-۴-ترکیب‌های طبیعی.....
۳۹۳	تصویر ۲۱-۴-عناصر ترکیبی مرتبط در محیط طبیعی.....

تصویر ۲۲-۴ خیمه در فضای باز.....	۳۹۴
تصویر ۲۳-۴ خیمه در فضای خارجی معماری در پس زمینه طبیعی.....	۳۹۴
تصویر ۲۴-۴ فضای طبیعی و نمای خارجی معماری.....	۳۹۴
تصویر ۲۵-۴ رزم دو نیروی متضاد.....	۳۹۵
تصویر ۲۶-۴ نمای بسته داخلی از فضای معماری.....	۳۹۶
تصویر ۲۷-۴ فضای درون و برون.....	۳۹۶
تصویر ۲۸-۴ لکه‌های پراکنده.....	۳۹۸
تصویر ۲۹-۴ سطوح تیره.....	۳۹۹
تصویر ۳۰-۴ فضای مثبت/منفی.....	۳۹۹
تصویر ۳۱-۴ فضای کم حجم پس زمینه.....	۴۰۱
تصویر ۳۲-۴ زمینه طبیعی.....	۴۰۱
تصویر ۳۳-۴ زمینه متمرکز.....	۴۰۲
تصویر ۳۴-۴ زمینه و پس زمینه بصورت نوارهای مستطیل شکل.....	۴۰۲
تصویر ۳۵-۴ وسعت زمینه و تقلیل پس زمینه.....	۴۰۳
تصویر ۳۶-۴ تغییر پس زمینه در پی تغییر زاویه دید.....	۴۰۳
تصویر ۳۷-۴ پس زمینه میانی.....	۴۰۳
تصویر ۳۸-۴ فضای خارجی محدود.....	۴۰۴
تصویر ۳۹-۴ پس زمینه کامل.....	۴۰۴

فهرست نمودارها

صفحه

عنوان

نمودار ۱-۴ طبقه‌بندی موضوعات ۳۷۸

فصل اول: مقدمه

۱-۱- مقدمه

نگارگری ایرانی با دارا بودن خصوصیتی منحصر به فرد، همواره موضوعی برای مطالعات پژوهشی بوده است. ترکیب‌بندی، رنگ و به ویژه ساختار هندسی آن، این هنر را منحصر به فرد می‌سازد. با وجود تمامی این پژوهش‌ها، همواره نکات مبهم بسیاری پیرامون آثار برجسته نگارگری نهفته است. "شاهنامه تهماسبی" یکی از برجسته‌ترین آثار تصویری ایران، در عهد صفوی است. اثری که بزرگان نگارگری دربار "شاه‌تھماسب" صفوی، به تهیه‌ی آن همت گماشتند. به طور قطع این نسخه حاوی اطلاعات ارزشمند بصری می‌باشد که واکاوی آنها، به درک ابهامات نگارگری کمک شایانی خواهد کرد. شاهنامه "شاه‌تھماسبی" یا "شاهنامه شاهی" همچون "موزه نگاره‌ای" از عهد صفویست. گرچه اوراق ارزشمند آن در میان مجموعه داران خرد و کلان پراکنده شده، یکی از سالم‌ترین و کامل‌ترین نمونه‌های بجای مانده از عهد صفویست. این نسخه در قطع سلطانی (۳۲ * ۴۸) به‌روی کاغذی ظریف پوشیده از لکه‌های نورانی طلایی رنگ (افشان‌گری شده) به همراه تذهیب‌هایی غنی در ۷۵۹ صفحه و ۳۸۰ برگ به خط نستعلیق و آراسته به ۲۵۸ مجلس نقاشی نفیس هنری تولید شده است. نسخه مورد بحث در کتابخانه سلطنتی تبریز توسط هنرمندان بنام آن دوره تهیه گردیده است. از آن میان می‌توان به مدیریت "سلطان محمد"، "میرمصور"، "آقامیرک" در اجرای این نسخه خطی اشاره کرد. تاریخ اجرای پروژه نامعلوم است اما احتمالاً در ۱۵۲۰ م. (مطابق ۹۲۹ ه.ق) بدستور "شاه‌اسماعیل" صفوی آغاز و در دوره‌ای ۲۰ ساله زیر نظر "شاه‌تھماسب" مدون شده است. اما امروزه اوراق ارزشمند این نسخه در میان مجموعه داران خصوصی و دولتی پراکنده است. (Leoni, 2000)